

Rozdíl mezi parlamentní a semiprezidentskou formou vlády z hlediska tradičního institucionalismu a neoinstitucionalismu

Pavλίna Šedová¹

Mezinárodní politologický ústav Fakulty sociálních studií MU, Brno

Difference Between Parliamentary and Semi-Presidential Governments According to the Traditional Institutionalism and Neoinstitutionalism. The main aim of the text is to discuss this question in view both of the formal institutional framework and real functioning of the political system. Also the problem of the political systems of countries with parliamentary government and directly elected president is discussed. The theories of institutionalism and neoinstitutionalism are briefly introduced, mainly their view of the political systems. Then definitions of the parliamentary and semi-presidential models of democracy according to both theories are introduced, especially the differences between the views of both theories. These differences are then shown on the above mentioned category of the systems of countries which adopted the constitutions with directly elected president and parliamentary model of government because the classification of this model is different according to the institutionalism and neoinstitutionalism.

Key words: institutionalism, neoinstitutionalism, political system, parliamentary model, semi-presidentialism, election of president

Rozdíl mezi parlamentní a semiprezidentskou formou vlády z hlediska tradičního institucionalismu a neoinstitucionalismu. Článek se zabývá rozdíly mezi parlamentní a semiprezidentskou formou vlády z pohledu tradičního institucionalismu a neoinstitucionalismu. Cílem textu je shrnutí pohledu obou teorií jak na formální nastavení daného systému, tak také na jeho reálné fungování. V rámci textu je sledována především problematika zemí s parlamentní formou vlády a přímo voleným prezidentem. Text nejprve stručně představí teorie institucionalismu a neoinstitucionalismu, zejména z hlediska jejich pohledu na politický systém. Následuje definice parlamentní a semiprezidentské formy vlády dle obou teorií, přičemž zde jsou vyzvednuty především rozdíly v těchto definicích. Tyto rozdíly jsou poté diskutovány na výše zmíněné kategorii zemí s přímo voleným prezidentem a parlamentní formou vlády.

Klíčová slova: institucionalismus, neoinstitucionalismus, politický systém, parlamentní forma vlády, semiprezidencialismus, volba prezidenta

Úvod

Politická věda již několik desetiletí pracuje s rozdělením politických systému dle institucionální dělby moci na dvě základní kategorie – prezidentskou a parlamentní formu vlády. Často se k uvedeným dvěma přidává také třetí forma vlády – semiprezidentská, která se nachází mezi dvěma zmíněnými základními

---

¹ Adresa: Mgr. Pavλίna Šedová, Katedra politologie FSS MU, Joštova 10, 602 00 Brno, Česká republika. e-mail: brstakovap@mail.muni.cz

kategoriemi a jež v sobě obsahuje určité prvky z obou a zároveň se ale od každého v určitých bodech odlišuje. Nicméně o existenci semiprezidencialismu jako samostatné formy vlády se ve vědecké komunitě vedou dlouholeté spory, neboť se někteří vědci domnívají, že se jedná pouze o jednu variantu ze dvou základních modelů, ale s převažujícím určitým rysem modelu druhého. V českých poměrech existenci semiprezidencialismu popírá např. Vladimír Klokočka, jenž spíše užívá pojmy prezidiální parlamentarismus a parlamentní prezidencialismus². Ze zahraničních badatelů lze podobný pohled na semiprezidencialismus spatřit u Matthewa S. Shugarta a Johna M. Careyho, kteří rozlišují prezidentsko-parlamentní a premiérsko-prezidentskou formu vlády³.

Potřeba kategorie semiprezidencialismu získává však na důležitosti především v posledních letech, kdy přibývá zemí, jejichž příslušnost k jednomu ze základních dvou kategorií politických systémů, je sporná. V podmínkách středovýchodní Evropy je tato situace nejlépe viditelná na případech nově ustavených demokratických států po pádu tamějších komunistických režimů, které často přijaly model přímo voleného prezidenta ale zároveň formu vlády odpovídající parlamentarismu. Dané státy ale k parlamentnímu politickému systému nelze zcela jednoznačně přiřadit, neboť nastavená přímá volba prezidenta může poukazovat na jeho silnější pozici v systému. Z toho důvodu se uznání existence kategorie semiprezidencialismu jako samostatné formy vlády jeví pro podmínky (středoevropského) prostoru přínosně, neboť institucionální rámce zdejších politických systémů jsou natolik rozmanité, že je málo pravděpodobné, že by si zde politická věda postačila se dvěma základními variantami forem vlád.

To je také patrné ze skutečnosti, že na problematiku zařazení systémů s přímo voleným prezidentem při institucionálním uspořádání odpovídajícím parlamentní formě vlády do jedné ze dvou (resp. tří) kategorií politických systémů nepanuje v politické vědě jednotný názor. Většinou se však autoři drží v rozmezí parlamentarismus – semiprezidencialismus, neboť uvedené systémy je možno považovat za dva póly, mezi nimiž se dané státy mohou nacházet, příp. k nimž mohou více či méně inklinovat. Hledání konsensu v rámci této problematiky je tím obtížnější, že kategorie semiprezidencialismu nebyla do dnešní doby univerzálně definována a tudíž odlišení parlamentní a semiprezidentské formy vlády je zatím poněkud nejasné.

Zajímavé je se tedy na problém vymezení parlamentarismu a semiprezidencialismu podívat z hlediska teorií institucionalismu i neoinstitucionalismu, neboť instituce (resp. zažité vztahy mezi politickými aktéry) jsou klíčové při

---

² Podrobněji viz Klokočka, V. (2006): *Ústavní systémy evropských států*. Praha, Linde.

³ Podrobněji viz Shugart, M. S. a Carey, J. M. (2004): *Presidents and Assemblies. Constitutional Design and Electoral Dynamics*. Cambridge, Cambridge University Press.

vymezení kategorií politických systémů. Na základě zjištění, jak se na parlamentní a semiprezidentskou formu vlády dívá tradiční institucionalismus ale také neoinstitucionalismus a kde je dle těchto teorií vedena dělící linie mezi zmíněnými dvěma systémy, lze následně uvažovat o politických systémech zemí s přímo voleným prezidentem a s nastavenou formou vlády odpovídající parlamentní. Ve výsledku by se pak mělo vyjevit, zda uvedené státy lze zařadit k některé ze dvou kategorií politických systémů, příp. naznačí, zda je třeba uvažovat o zavedení zcela nové kategorie pro tyto případy. Také by se měl projevit přínos obou teorií pro zkoumání politických systémů.

1. Od tradičního institucionalismu k neoinstitucionalismu

Lze říci, že politické instituce (a vztahy mezi nimi) patří k jádru zkoumání v politické vědě, neboť umožňují sledovat fungování institucí na různých úrovních od lokálních po globální. Zde je však nutno podotknout, že instituce v tomto smyslu představují širší rámec chápání, resp. nejedná se pouze o fyzickou věc, ale tvoří je ustavené procesy, které formují politické chování. Z toho důvodu např. S. Bell definuje instituce jako „ustavený zákon, zvyk nebo praxi“, neboť ty hrají silnou roli při formování chování jednotlivců (Bell, 2002: 1). Výzkum institucí také představuje jeden z hlavních směrů při debatách o existenci a rozdílnosti fungování výše uvedených kategorií politických systémů.

Pohled na faktický rozsah pojmu instituce se však v průběhu času měnil a s ním i ohnisko zájmů v rámci jejich zkoumání. Nejprve se politické instituce a jejich fungování objevily v centru zájmu institucionální teorie, jež v politologii dominovala především v první polovině dvacátého století. Uvedená teorie instituce ztotožňovala s organizacemi a kladla důraz spíše na formální pravidla a organizaci. Formálními procedurami a zakotveným institucionálním nastavením také vysvětlovala politické chování, přičemž nebrala v úvahu neformální, tradičně zažitá (či nepsaná) zvyklosti a vztahy mezi politickými aktéry. Ohniskem jejího zájmu se stala především vláda a její instituce a snaha zachytit, jak tyto instituce pracují (Lecours, 2005: 14. Lowndes, 2002: 100).

Orientace pouze na formální organizaci a pravidla však od padesátých let minulého století začala být vnímána jako přežitek a začal se objevovat zájem i o sledování neformálních vzorců jednání a jejich umístění do širšího kontextu. Do popředí zájmů vědecké komunity se tak postupně dostal behaviorismus, který postupně opustil zkoumání institucí úplně a zaměřil se na chování jednotlivců v politickém procesu. Pozornost se nově soustředila na vysvětlení, proč a jakým způsobem jednotlivci jednají v reálném životě (např. při politickém rozhodování), přičemž na samotné instituce zde nebyl kladen významnější důraz (Lowndes, 2002: 90).

Nicméně od osmdesátých let se pozornost opět obrací ke zkoumání fenoménu institucí. Vzniká neoinstitucionalismus, který se na jedné straně snaží znovu

oživit výzkum formálních institucí a na straně druhé již bere v potaz i existenci neformálních pravidel a principů ve společnosti. Ovlivněn behaviorismem se tak nově zajímá o problematiku, jak institucionální uspořádání formuje chování a preference individuí v politice. Pro neoinstitucionalismus již v popředí zájmů nestojí tedy pouze formální organizace a pravidla, jako tomu bylo v případě tradičního institucionalismu, nýbrž rozšiřuje pole výzkumu i na zažité neformální aspekty jako např. na nepsané zvyky či na strukturované vzorce jednání mezi aktéry politického procesu, celkově pak na obecné zásady, jež překračují organizační hranice uvnitř i vně veřejného prostoru. James G. March a Johan P. Olsen vystihli nový pohled na instituce, když je definovali jako „ostrovky nedokonalé stability a dočasné organizace v potenciálně nestabilním politickém světě“. Neoinstitucionalismus se také spíše kloní k nehodnotícímu a disagegovanému přístupu na rozdíl od tradičního institucionalismu (Bell, 2002: 5. Lowndes, 2002: 91, 99-100. Lecours, 2005: 14).

Z výše uvedeného stručného představení obou teorií se zdá být pravděpodobné, že oba institucionální směry budou na zkoumané systémy s nastavenou parlamentní formou vlády ale s přímou volbou hlavy státu pohlížet do jisté míry odlišně. Pro institucionalismus bude důležité sledovat faktické rozdělení pravomocí a formální pravidla politického procesu, resp. zda se dané země svým institucionálním nastavením shodují s požadavky kladenými na parlamentní demokracie. Neoinstitucionalismus si ale již bude všimát, kromě formálních institucionálních aspektů, i neformálních pravidel a nuancí ve fungování daných systémů a jeho cílem bude spíše zachytit jejich skutečné fungování, než se striktně zabývat pouze existencí a nastavením konkrétních institucí.

2. Vymezení parlamentní a semiprezidentské formy vlády⁴

2.1 Parlamentní forma vlády⁵

Obecná definice parlamentní formy vlády je postavena na principu sdílené moci mezi vládou a zákonodárným tělesem. Vláda je vytvářena prostřednictvím přímo voleného parlamentu, kterému je také odpovědná a její existence je závislá na jeho většinové podpoře. V případě, že jí parlament vysloví nedůvěru (příp. nevysloví důvěru), její existence je ukončena. Vzhledem k tomu, že vláda v parlamentní demokracii získává mandát k výkonu své funkce od záko-

---

⁴ V rámci analýzy obou forem vlád bude pozornost kladena především na nastavení pravidel a vztahů souvisejících nějakým způsobem s výkonem prezidentské funkce, neboť zachycení těchto principů je – vzhledem k cíli práce – primární. Vztah legislativy a exekutivy k judikatuře je pro účel tohoto textu bezpředmětný, a pokud si to situace nevyžádá, nebude mu věnována pozornost.

⁵ Parlamentní forma vlády je také typická pro demokracie, v nichž je hlavou státu panovník. Nicméně vzhledem k účelu textu se práce zabývá pouze republikami.

nodárného tělesa a ne od voličů, není ani voličům odpovědná. Vláda se také vyznačuje kolegiálním charakterem a premiér je zpravidla považován za prvního mezi rovnými. V parlamentních demokraciích pak fakticky vládne předseda vlády a jeho kabinet, exekutivní moc ve státě se tak koncentruje především v rukou premiéra. Prezident zde má pouze symbolickou, procedurální a diplomatickou roli. Jeho pozice je oddělena od postu předsedy vlády a vládu pouze formálně schvaluje. K jeho další formální pravomoci patří např. jmenovat vysoké státní úředníky (nejčastěji ministry, předsedu vlády), avšak na základě návrhů příslušných politických činitelů – typicky jmenuje do úřadu ministry navržené premiérem. Na žádost předsedy vlády prezident také rozpouští parlament (Hague, Harrop, 2007: 343. Verney, 2004: 31-38).

Uvedené vymezení parlamentní formy vlády je vystavěno na základě institucionální teorie, neboť přesně definuje jednotlivé instituce a stanovuje formální vztah mezi nimi navzájem bez ohledu na jejich praktickou realizaci. Hlavě státu zde tedy nenáleží výraznější role, spíše se omezuje pouze na reprezentativní funkci vyjádřenou v ústavním textu. V mírovém stavu tak prezident nedisponuje pravomocí, která by ho opravňovala k pravidelnému zasahování do státních záležitostí⁶. Z toho důvodu (a také z důvodu neodpovědnosti ze své funkce) se často k definicím parlamentarismu přidává další definiční znak (a z hlediska tradičního institucionalismu přispívá tak k jasnějšímu oddělení této formy vlády od zbylých dvou), který uvádí nepřímou volbu prezidenta⁷ (Gallagher, Laver, Mair, 2006: 24). Nicméně v současnosti je tento bod považován za sporný – někteří autoři ho považují za důležitý znak parlamentních demokracií (např. D. V. Verney), kdežto jiní s ním naopak vůbec nepracují.

2.2 Semiprezidentská forma vlády

Jak již bylo v úvodu naznačeno, semiprezidentská forma vlády není sice obecně uznávaná kategorie, ale lze říci, že většina současných autorů již s touto kategorií pracuje, neboť si uvědomuje mezeru na poli politických systémů. O chybějící kategorii v politických systémech se nejprve začalo hovořit v souvislosti s ustavením a fungováním francouzské V. republiky, později se přidala i politická situace ve Finsku za prezidentství U. Kekkonena. Postupně se začal rozšiřovat okruh zemí, jež nebylo možno jednoznačně přiřadit k parlamentarismu nebo prezidencialismu (např. Rakousko, Portugalsko ad.) a ustave-

---

⁶ K pravomocím prezidentů v některých parlamentních demokraciích patří také vydávání dekretů. K jejich vydávání však v demokratických státech za mírových podmínek prakticky nedochází, proto při představení obecné definice parlamentarismu není tomuto aspektu věnována větší pozornost.

⁷ V parlamentních demokraciích se nemusí jednat pouze o nepřímou volbu parlamentem, avšak tento typ volby se objevuje nejčastěji.

ní nových demokracií ve středovýchodní Evropě pak ještě diskuse o potřebě další kategorie v rámci politických systémů ještě prohloubilo.

Jednotlivé definice semiprezidencialismu se však více či méně odlišují, neboť vědci některým faktorům přisuzují rozdílnou důležitost pro vlastní fungování systémů. Přesto lze obecně říci, že o semiprezidencialismu se začíná uvažovat ve chvíli, kdy existuje rozdělení výkonné moci mezi hlavu státu a premiéra (resp. vládu), ale zároveň zde platí, že premiér i prezident jsou na sobě formálně nezávislí a disponují odlišnou legitimitou, resp. když systém v sobě obsahuje prvky jak prezidentského tak parlamentního systému (Hloušek, 2003: 198). Prezident je zde tedy nejčastěji volen přímo občany a není proto odpovědný zákonodárnému tělesu. Vláda (včetně premiéra) je naopak závislá na podpoře parlamentu a je mu také odpovědná.

Jedna z nejznámějších definic semiprezidencialismu pochází od M. Duvergera (publikována v jeho textu *A new political system model: Semi-presidential government* v roce 1980)⁸ a je postavena na základě institucionální teorie; předpokládá naplnění následujících tří podmínek:

- a) prezident je volen všeobecným volebním právem – přímo občany či nepřímo např. sborem volitelů (v obou případech je ale přítomen princip oddělené legitimacy hlavy státu a parlamentu) na pevně stanovené volební období
- b) disponuje poměrně významnými pravomocemi (nejčastěji zahrnuje zodpovědnost za zahraniční záležitosti, jmenování předsedy vlády, iniciaci referenda, legislativní veto a rozpouštění parlamentu)
- c) naproti němu stojí předseda vlády a ministři, kteří jsou vybaveni exekutivními pravomocemi a mohou zůstat v úřadu, pokud jim parlament nevysloví nedůvěru (Duverger, 1980: 166; Hague, Harrop, 2007: 344).

S definicí semiprezidencialismu na základě institucionální teorie přišli také autoři A. Antoszewski a R. Herbut⁹, kteří Duvergerovy body více zkonkretizovali, nicméně se stále pohybovali pouze ve formálně institucionálním zakotvení systému. Definice semiprezidencialismu na základě tradiční institucionální teorie disponuje však při práci se státy nespádajícími jednoznačně pod parlamentarismus ani prezidencialismus značnými nedostatky, neboť neumí postřehnout a odlišit praktické fungování těchto systémů. Kvůli vágnosti jednotlivých charakteristických znaků těchto institucionálních definicí (zvláště principu

---

⁸ Přestože Duvergerova definice semiprezidencialismu se stala jednou ze základních, sám Duverger se u tohoto typu systému spíše klonil k užívání formulace o střídání období s převahou prezidentského typu vlády a období s převahou typu parlamentního (Řichová, 2002: 82). Dnes však lze jeho formulaci považovat za základ při práci na konkrétnějším vymezení semiprezidentského systému.

⁹ Podrobněji viz Antoszewski, A., Herbut, R. (2001): *Systemy polityczne współczesnego świata*. Gdaňsk. Arche, in Hloušek, V. (2007): *Parlamentní a prezidentské demokracie*. In: Hloušek, V., Kopeček, L. (eds.): *Demokracie*. Brno, MPÚ, 193-202.

hovořícího o významných pravomocích prezidenta) by se tak k semiprezidencialismům řadily jednak tzv. čisté typy jako Francie, Finsko za Kekkonena nebo současné Rumunsko, ale také by sem mohly patřit státy jako Rakousko, Portugalsko ad.

Z důvodů velké obecnosti Duvergerovy definice semiprezidencialismu a stále častěji se objevující rozmanitosti ve faktickém fungování systémů, u nichž bylo možné uvažovat o jejich zařazení k semiprezidencialismu, se začaly s rozvojem neoinstitucionalismu objevovat i definice, jež obohatily tradiční institucionální aspekty o neformální prvky. Do dnešní doby jsou ale stále tyto prvky pouhým drobným doplněním formálních institucionálních aspektů, neboť se autoři zatím neodvážili se od těchto formálních institucionálních prvků v definicích více distancovat. Nicméně, i přes naznačené drobné obohacení definic o neformální aspekty systému, bylo autorům umožněno více se soustředit na skutečné fungování daných systémů a nezabývat se detailně rozdíly v jejich institucionálních danostech. To jinými slovy pomohlo k větší konkretizaci vymezení semiprezidentských systémů (a jejich odlišení od zbylých dvou forem vlády).

K autorům, jenž se svou definicí semiprezidencialismu pokusili postihnout i faktické fungování systémů, lze přiřadit např. G. Sartoriho. Jeho definice semiprezidentské formy vlády předpokládá následující podmínky:

- a) hlava státu je volena všelidovou volbou na pevně dané funkční období
- b) hlava státu sdílí exekutivní moc s premiérem, což vytváří strukturu duální autority, která je vymezena třemi kritérii
- c) hlava státu je nezávislá na zákonodárném tělese a není oprávněna vládnout sama či přímo, její vůle musí být tlumočena vládou a procházet přes její rozhodnutí
- d) předseda vlády a jeho kabinet představují instituce na prezidentovi nezávislé, ale jsou závislé na parlamentu a potřebují většinovou podporu parlamentu
- e) duální struktura autority umožňuje různé vyvažování a také přesouvání mocenské převahy uvnitř exekutivy, avšak pod přísnou podmínkou, že trvá „potenciál autonomie“ každé složky exekutivy (Sartori, 2001: 139-140).

Sartori ve své definici nejenže konkrétněji formuloval kritéria, za jejichž naplnění je možné v určité zemi uvažovat o semiprezidencialismu, ale také poskytl větší prostor pro sledování i praktického fungování zemí. Podmínky požadující, že vůle hlavy státu musí být tlumočena vládou a procházet přes její rozhodnutí či existence vyvažování a přesouvání mocenské převahy mezi prezidentem a předsedou vlády, poskytují větší prostor i pro sledování neformálních politických vztahů. Na základě jeho definice lze také podrobněji sledovat jednotlivé etapy států a činit jasnější závěry o jejich politických systémech.

2.3 Odlišení parlamentarismu a semiprezidencialismu z hlediska tradičního institucionalismu

Z hlediska institucionální teorie se tak semiprezidencialismus od parlamentní formy vlády odlišuje především silnějším ústavním postavením prezidenta a zdrojem, od kterého je odvozena jeho legitimita. V semiprezidencialismu hlava státu nenáleží pouze ceremoniální úloha, ale disponuje silnějšími ústavními pravomocemi a tudíž se zde exekutivní moc ve státě nesoustředí do rukou předsedy vlády¹⁰, jako je tomu v případě parlamentarismu. Jak je ale patrné, dané institucionální odlišení je velice vágní a nejednoznačné, neboť konkrétně nevymezuje silné a slabé ústavní pravomoci prezidenta. Pokud by tedy k odlišení uvedených dvou typů politických systémů měl sloužit tento aspekt váhy prezidentských pravomocí, bylo by třeba v rámci institucionální teorie přistoupit k jasnému zařazení určitých pravomocí hlavy státu mezi silné (resp. slabé).

Za další podstatný dělicí institucionální znak mezi oběma politickými systémy někteří autoři považují oddělený zdroj legitimacy hlavy státu a parlamentu, resp. prezident v semiprezidencialismu by neměl být volen zákonodárným tělesem, ale jeho legitimita má vycházet z jiného zdroje. Naopak v parlamentarismech získává hlava státu legitimitu od zákonodárského tělesa (Hloušek, Kopeček, Šedo, 2011: 101). Dle již zmíněného Duvergera a Sartoriho (ale také např. R. Elgieho¹¹) lze na základě tohoto bodu vést jasnější hranici mezi oběma zkoumanými systémy. Záměrně zde pak pracují spíše s principem oddělené legitimacy než rovnou s přímou volbou prezidenta, neboť v některých zemích radících se k semiprezidencialismům není prezident volen přímo občany ale např. sborem volitelů¹². V těchto zemích však aspekt oddělené legitimacy zůstává zachován stejně jako ve státech s přímou volbou prezidenta občany.

V poslední době se ale zmíněný princip nepřímé volby (resp. zákonodárny sbor jako zdroj legitimacy pro hlavu státu) jeví v parlamentních formách vlády problematičtě. V nově ustavených demokraciích po pádu komunismu ve stře-

---

¹⁰ Silnější pozice předsedy vlády a zároveň slabší postavení prezidenta může v semiprezidencialismu nastat pouze v období tzv. kohabitace – tedy, když prezident a premiér pochází každý z jiné politické formace a většinou v parlamentu disponuje právě strana předsedy vlády. Podrobněji viz Perottino, M. (2005): *Francouzský politický systém*. Praha, Slon.

¹¹ R. Elgieho definice semiprezidentského systému také pracuje pouze s formálně institucionálním nastavením a vidí semiprezidencialismus jako situaci, v níž je hlava státu volena všelidovou volbou na pevně stanovené funkční období a existuje zde vedle premiéra a jeho kabinetu, kteří jsou odpovědní parlamentu (Elgie, 1999: 12-13).

¹² Za hlavního představitele semiprezidencialismů, v nichž byl prezident volen sborem volitelů, je považováno Finsko v letech 1919 – 1988. Podrobněji viz Drnovská, E. (2011): *Proměna postavení finského prezidenta od roku 1944 do současnosti – ústavní a reálné působení*. Brno, FSS MU.

dovýchodní Evropě se stala přímá volba prezidenta častým jevem, přestože hlava státu napovrch nedisponuje takovou mírou ústavně daných pravomocí jako ve státech typicky semiprezidentských (Francie, Finsko za Kekkonena, současné Rumunsko). Přestože je tedy v těchto zemích z hlediska ústavní pozice prezidenta nastavený systém odpovídající parlamentní formě vlády, zároveň se zde objevuje princip oddělené legitimacy prezidenta a parlamentu, což znamená pro institucionální teorii problém. Na základě jejího institucionálního vymezení jednotlivých kategorií politických systémů tak není možné dané státy jednoznačně přiřadit k některé kategorii, neboť nesplňují pro ně požadovaná kritéria.

Nicméně v rámci institucionální teorie zůstává (doposud nevyvrácenými) dělicími znaky mezi parlamentní a semiprezidentskou formou vlády princip váhy prezidentských pravomocí a oddělený zdroj legitimacy. Zvláště první princip je však obtížně měřitelný a tak na poli tradičního institucionalismu se stále naskytá otevřený prostor pro přesnější definování znaků odlišujících od sebe uvedené dva politické systémy¹³.

2.4 Odlišení parlamentarismu a semiprezidencialismu z hlediska neoinstitucionalismu

Vzhledem k tomu, že institucionální teorie do dnešní doby nedokázala jednoznačně formulovat hranici vedoucí mezi oběma zkoumanými politickými systémy, bylo ji třeba doplnit i o neformální (nepsané) prvky systému. V případě neoinstitucionalismu již nebylo důležité se zabývat pouze jednotlivými institucionálními aspekty, ale do středu jejich zájmu se dostala především snaha zachytit, jak systémy reálně fungují. Neoinstitucionální teorie tedy nevěnuje takovou pozornost způsobu volby prezidenta či jeho ústavně daným pravomocím, nýbrž tyto dané aspekty obohacuje o zkoumání praktického fungování formálně nastaveného systému. Z toho důvodu si je daná teorie také vědoma, že ústavně zakotvený systém odpovídající parlamentní formě vlády může ve skutečnosti fungovat jako semiprezidencialismus (*a vice versa*).

---

¹³ Se zajímavým pohledem na institucionální oddělení parlamentní a semiprezidentské formy vlády přišel také J. A. Cheibub, který pracuje se zohledněním odpovědnosti vlády prezidentovi. Uvedená odpovědnost se projevuje přímo v možnosti odvolání vlády (či jednotlivých ministrů) hlavou státu nebo nepřímo rozpuštěním parlamentu (a potažmo tedy i změnou vlády). I tento přístup se však ukázal být v některých bodech problematickým. Jednak by bylo obtížné rozeznat situace, kdy tak prezident činí pouze formálně a kdy zcela záměrně. Ale také je problematické aplikovat uvedené institucionální odlišení, jestliže hlava státu této pravomoci nevyužívá (Hloušek, Kopeček, Šedo, 2011: 107). Podrobněji také viz Cheibub, J. A. (2007): *Presidentialism, Parliamentarism and Democracy*. Cambridge, Cambridge University Press.

Z výše uvedené analýzy obou kategorií politických systémů vyplývá, že v parlamentních demokraciích stojí prezident tzv. „nad politikou“ a v semi-prezidencialismech se nachází spíše přímo „v politice“. To znamená, že pro neoinstitucionalismus hranice mezi oběma systémy spočívá ve sledování skutečného postavení prezidenta. V parlamentarismu se tedy v praxi hlava státu (bez ohledu na stranické rozložení v parlamentu) omezuje pouze na ceremoniální funkci – zastupuje stát v zahraničí, formálně jmenuje do funkce premiérem navržené ministry a také samotného předsedu vlády; resp. plní jen formální pravomoci mu dané ústavním textem. Rozhodující exekutivní moc se zde soustředí v rukou předsedy vlády a jeho kabinetu a prezident do chodu politiky nezasahuje (s výjimkou využití ústavně daného práva legislativního veta, pokud jím prezident disponuje). Vláda je zde odpovědná zákonodárnému tělesu.

V semiprezidentské formě vlády se pak dle neoinstitucionalismu hlava státu chodu politiky aktivně účastní, nenáleží mu pouze reprezentativní role. Skrze vládu, která je však závislá na většinové podpoře parlamentu, se snaží prosazovat svou vůli. Předseda vlády je sice na prezidentovi nezávislý, ale obecně platí, že jsou-li oba z jednoho politického subjektu k třenicím mezi nimi nedochází (uvedená podmínka samozřejmě neplatí v období kohabitace). Hlava státu je chápána jako ústřední postava země, často je vůdcem některé z politických stran nacházejících se v zákonodárném tělese a zde má také proti sobě opozici. Stává se rovněž součástí předvolebního boje pro prezidentské i parlamentní volby, přičemž právě ty prezidentské jsou pro systém důležitější.

Nicméně ani z hlediska neoinstitucionalismu není hranice mezi parlamentarismem a semiprezidencialismem jasně viditelná. Síla skutečného postavení prezidenta je také obtížně měřitelná a do dnešní doby neexistuje univerzální postup pro její zjištění. To úzce souvisí s dalším problematickým bodem, který je sice hůře zaznamenatelný, ale o to více komplikovaný. Neoinstitucionalismus si také neumí zatím poradit se situacemi, kdy prezident v parlamentních demokraciích nepřímo ovlivňuje rozhodování premiéra a jeho vlády (zvláště pochází-li oba ze stejného politického subjektu). Jedná se např. o situace, kdy předseda vlády konzultuje s prezidentem jmenování jednotlivých ministrů (příp. na základě jeho výhrad obmění jména navržených kandidátů) či když se hlava státu vyjadřuje k politickým otázkám země a ovlivňuje svými výroky vládnoucí stranu. V těchto případech jsou sice institucionální aspekty parlamentarismu zachovány, nicméně systém se může v některých případech chovat jako semiprezidentský. Pro politickou vědu se tak zdá být uvedený problém ještě hůře zachytitelný a měřitelný než síla skutečného postavení prezidenta.

Pro tradiční institucionalismus představuje tedy hranici mezi oběma zkoumanými politickými systémy jiný prvek systému než pro neoinstitucionalismus, avšak u obou je tato hranice problematicky měřitelná a následně také hůře určitelná. Přestože se někteří autoři snaží o obohacení teorie semi-

prezidencialismu o neformální vztahy a celkově o jeho konkrétnější odlišení od parlamentní demokracie, tak výše uvedené problémy do dnešní doby přetrvávají. Z toho důvodu je pak obtížné v současnosti uvažovat o politických systémech nejednoznačně zařaditelných států – především pak těch, jejichž ústavní nastavení odpovídá parlamentní formě vlády, ale které zároveň pracují s přímou volbu prezidenta. Pro politickou vědu je tedy nutné pokusit si nejprve jednoznačněji definovat hranici mezi zkoumanými systémy, aby bylo možno přistoupit k hodnocení výše uvedených – a z hlediska politických systémů problematických – zemí.

3. Možnosti řešení pro zjištění síly ústavního i reálného postavení prezidenta v systému

3.1 Pohled tradičního institucionalismu na sílu ústavního postavení prezidenta

Jak již bylo naznačeno, z hlediska tradičního institucionalismu závisí odlišení parlamentarismu a semiprezidencialismu na zjištění síly ústavního postavení hlavy státu a na zdroji, z něhož čerpá legitimitu pro výkon své funkce. Z pohledu neoinstitucionalismu je pak pro dané odlišení důležité zjištění síly reálného postavení prezidenta. Na poli obou teorií již byly sice navrženy postupy pro zjištění, jak silným postavením prezident v zemi disponuje, ale dosud nebyl stanoven univerzální postup a tudíž uvedená problematika stále představuje pro vědce výzvu. Kromě toho dosavadní navržené přístupy přinášejí více či méně kvalitní informace o postavení prezidentů jednotlivých zemí, avšak většinou se jedná pouze o komparace malého či velkého počtu případů, bez ambicí tvořit na základě svých zjištění závěry o tamějších politických systémech. Tyto práce jsou pak pouze z velké části empirií s absentujícím přesahem do teorie a bez tvoření obecnějších závěrů o odlišení jednotlivých kategorií politických systémů. Pro tento účel lze však z již navržených přístupů vycházet.

V rámci tradičního institucionalismu je možné pro zjištění síly ústavního postavení prezidenta užít jeden z neznámějších postupů, který navrhli autoři M. S. Shugart a J. M. Carey (publikovaný v jejich díle *Presidents and Assemblies. Constitutional Design and Electoral Dynamics*) a později ho revidovala L. K. Metcalfová v článku *Measuring Presidential Power*. Jmenovaní autoři se prostřednictvím kvantitativní metody snaží zachytit sílu postavení prezidenta z hlediska ústavního zakotvení. Pro ten účel si nejprve stanovili sledované prezidentské pravomoci a u každé vytvořili číselnou škálu (0 – 4 body) sloužící k ohodnocení, zda hlava státu danou pravomocí disponuje a v jaké míře. Do skupiny legislativních pravomocí zařadili a hodnotili možnost prezidenta na celkové veto, částečné veto, vydávání dekretů, exkluzivní předkládání legislativy, rozpočtové pravomoci, možnost návrhu referenda a Metcalfová zde přidala i možnost soudního přezkoumání. Mezi nelegislativní pravomoci pak zařadili

formování vládního kabinetu, odvolávání vlády, vyslovení nedůvěry a rozpuštění parlamentu. Na závěr pak jednotlivé výsledky sečetli a čím vyšší výsledek daná země získala, tím v ní byla pozice prezidenta silnější¹⁴ (Shugart, Carey, 1992: 150; Metcalfová, 2000: 669). Přestože již na základě zjištěných výsledků nerozdělují jednotlivé kategorie politických systémů, je možné alespoň v rámci komparace více států zachytit rozdílné výsledné hodnoty a dále s nimi pracovat.

Vzhledem k tomu, že dosavadní autoři při postupech pro posouzení síly ústavní pozice hlavy státu pracovali především s kvantitativními metodami a uvedené postupy tudíž podléhaly kritikám a revizím, dá se v dnešní době jejich využití pro dané zjištění považovat za relativně přínosné¹⁵. Z toho důvodu lze v rámci tradičního institucionalismu vymezovat odlišení mezi parlamentarismem a semiprezidencialismem na základě kvantitativní metody, resp. upravené metody Shugarta a Careyho. Tento způsob také může přiblížit odpověď na otázku, do jaké kategorie politických systémů zařadit dle tradičního institucionalismu formy vlády odpovídající parlamentarismu ale s přímo voleným prezidentem, příp. zda je třeba uvažovat o kategorii zcela nové.

Za tímto účelem bude nejprve potřeba vybrat země do zkoumaného vzorku. Tedy nejen státy, jenž mají být zkoumány (formy vlády odpovídající parlamentarismu s přímo voleným prezidentem), ale také státy s jednoznačnou parlamentní formou vlády (s nepřímo volenou hlavou státu a ceremoniálním prezidentem) a země s jasnými semiprezidentskými systémy, v nichž prezident není volen zákonodárným tělesem a jeho pozice v systému je všeobecně vnímána jako poměrně silná. Vybrané státy jednoznačně spadající do jedné ze dvou uvedených kategorií politických systémů by měly na výsledné škále vytvořit dva póly, mezi kterými by se měly zkoumané státy umístit. Na základě výpočtů dle Shugarta a Careyho (a Metcalfové) a zaznamenání výsledků na danou osu, lze pak po komparaci s ostatními zkoumanými státy tvořit jasnější závěry o kategoriích politických systémů.

Z hlediska institucionální teorie by tak státům reprezentujícím parlamentní formy vlády s prezidentem voleným nepřímo parlamentem, měly vyjít nízké číselné hodnoty. Naopak výsledky zemí se semiprezidentským systémem a tedy s hlavou státu, jejíž legitimita není odvozena od zákonodárného tělesa, by měly být vyšší. Pokud se tedy na škále objeví státy s přímo voleným prezidentem, ale s nízkou číselnou hodnotou či naopak země s hlavou státu volenou

---

¹⁴ Podrobněji viz Shugart, M. S., Carey, J. M. (1992): *Presidents and Assemblies. Constitutional Design and Electoral Dynamics*. Cambridge, Cambridge University Press nebo Metcalfová, L. K. (2000): *Measuring Presidential Power*. In: *Comparative Political Studies* 33, č. 5, 660-685.

¹⁵ Známy je také přístup T. Fryeho, který si specifikoval a následně hodnotil 27 prezidentských pravomocí (Metcalfová, 2000: 663).

parlamentem ale s vyšší číselnou hodnotou, znamená tento jev pro tradiční institucionální teorii problém, neboť jej nedokáže na základě institucionálních aspektů zařadit mezi existující kategorie politických systémů. Takové státy tradiční institucionalismus nemůže zařadit ani mezi parlamentarismy ani semiprezidencialismy, protože ústavní nastavení daných zemí neodpovídá jejich definicím. Zemím s přímo voleným prezidentem ale s nízkým výsledkem nelze přisoudit semiprezidentskou formu vlády, neboť prezident zde neoplývá významnějšími pravomocemi. Naopak státy s prezidentem voleným parlamentem a vyšším výsledkem není možné zase nazvat parlamentarismy, neboť hlava státu neplní pouze ceremoniální roli.

Z naznačených skutečností vyplývá, že v rámci tradičního institucionalismu existuje mezera na poli politických systémů, neboť dosavadní kategorie nejsou schopny zachytit výše uvedené (a v poslední době poměrně časté) případy. Nicméně přestože absentující institucionální kategorie pro dané případy je zřejmé, zdá se být na druhou stranu diskutabilní, zda je možné stanovit přesnou hranici mezi jednotlivými politickými systémy. Naznačenou problematiku by bylo nutné sice podrobit hlubšímu zkoumání, ale je dalším důkazem o nízké schopnosti tradičního institucionalismu reagovat na vývoj společnosti.

3.2 Pohled neoinstitucionalismu na sílu reálného postavení prezidenta

Vzhledem k tomu, že neoinstitucionalismus se snaží zachytit skutečné fungování systémů a nezůstává jen u jejich institucionálního zakotvení, je možné na základě této teorie dospět k širším závěrům, než umožňuje tradiční institucionalismus. Díky obohacení o neformální aspekty systému lze totiž postřehnout i různé změny a etapy v rámci sledované jednotky. V rámci úvah o postavení hlavy státu to znamená, že tradiční institucionalismus je schopen poskytnout pouze informaci o síle ústavního postavení prezidenta, která zůstává neměnná po dobu platnosti znění ústavy. Neoinstitucionalismus je již pak schopen zachytit i lišící se postavení jednotlivých prezidentů na území jedné země a tudíž jasněji postřehnout změnu na úrovni skutečné formy vlády.

Pro zkoumání síly postavení prezidenta v systému (a potažmo odlišení semiprezidencialismu od parlamentarismu) z pohledu neoinstitucionalismu se jeví být vhodnější použití kvalitativních metod, neboť kvantitativní mají při sběru dat své limity a jejich závěry se pak stávají lehce napadnutelnými. Nejprínosněji se pak zdá analýza primárních a sekundárních pramenů, kdy se pozornost zaměřuje na sledování výkonu funkce daného prezidenta. Z hlediska neoinstitucionalismu tedy bude důležité sledovat nastavený vzorec chování (nejen ústavní), resp. neformální vztah prezident – premiér. Ten by měl poskytnout informaci, zda prezident skrze předsedu vlády prosazuje svou vůli,

efektivně zasahuje do politického dění země¹⁶ a politická moc se *de facto* koncentruje do jeho rukou. Nebo naopak, jestli se moc soustředí v rukou premiéra a jeho kabinetu a prezident se aktivně politiky neúčastní a nezasahuje výrazněji ani do politických třenic. Na základě této analýzy by se mělo projevit, zda byl prezident pouze v pozici „loutky“ či zda byl brán jako skutečný vůdce země.

Státy pak mohou fakticky fungovat na principu parlamentní nebo semiprezidentské formy vlády. Hlava státu buď oplývá postavením, které jí dovoluje skrze premiéra prosazovat svou vůli a efektivně ovlivňovat tak chod politiky nebo neoplývá a omezuje se pouze na ceremoniální roli. Dle této logiky je málo pravděpodobná existence systému nacházejícího se mezi uvedenými dvěma¹⁷. V případě, že se prezidentovi skrze premiéra podaří protlačit jen některé z jeho požadavků, stává se také „loutkou“ v rukou předsedy vlády a na samotné fungování daného politického systému to nemá významnější vliv. Podobně na fungování systému nemá v podstatě vliv ani období kohabitace, kdy prezident pochází z jiné politické formace než předseda vlády a většinu v parlamentu má na své straně premiér. Přestože za této situace nemá hlava státu větší možnost zasahovat do politiky a exekutivní moc je soustředěna v rukou premiéra, nedostává se v semiprezidencialismu hlava státu do pouhé reprezentativní role, neboť jako představitel opoziční strany se aktivně vymezuje proti vládní politice (v zákonodárném tělese skrze svou politickou stranu) a jeho vliv na chod politiky je zde stále větší než v parlamentarismech¹⁸.

Problém ale nastává, když skutečné fungování systému neodpovídá svým institucionálním zakotvením definici tohoto systému. Tato skutečnost se může projevit i na případě států s nastavenou formou vlády odpovídající parlamentarismu ale s přímo voleným prezidentem, neboť pokud zde bude postavení prezidenta zhodnoceno jako slabé (prezident nemá na chod politiky praktický vliv), jedná se fakticky dle logiky neoinstitucionalismu o parlamentarismus. Zde je pak institut přímé volby hlavy státu spíše matoucí. Podobně je to patrné i v případě nepřímo voleného prezidenta, jehož postavení v systému se ukáže

---

¹⁶ Za efektivní zasahování do politiky je považováno, že prezident fakticky stojí v čele vlády nebo opozice. Jestliže stojí v čele vlády, je realizována jeho politika a pokud se nachází v opozici, vymezuje se vůči politice vládní.

¹⁷ V některých případech se může zdát nejasné, zda realizovaná politika je prezidentova či předsedy vlády (pocházejí-li oba z jedné politické formace). Nicméně i v těchto případech se dá rozlišit, zda se systém chová jako parlamentní nebo semiprezidentský. Zde napomůže mj. například ukazatel, vůči komu se vymezuje opozice.

¹⁸ Při posuzování reálného postavení prezidenta v systému mohou kvantitativní metody selhávat ve chvíli, kdy zrovna probíhá období kohabitace. V případě, že je špatně nastaven sběr dat se daná skutečnost nemusí promítnout do měření a systém pak může být chybně vyhodnocen jako parlamentní forma vlády, neboť z výsledků měření se může zdát, že prezident nedisponuje významnějšími pravomocemi.

být silné, neboť dokáže efektivně ovlivňovat chod politiky. Zde by se naopak mohlo jednat o semiprezidencialismus, avšak princip neoddělené legitimacy pro výkon funkce také mate. Z tohoto úhlu pohledu se dosavadní z velké části institucionální definice obou zkoumaných politických systémů jeví problematicky, neboť nedokáží reagovat na politickou situaci nově vzniklých demokracií.

Závěr

Teorie neoinstitucionalismu vznikla jako reakce na tradiční institucionalismus, který přílišným zaměřením na formální organizaci a instituce nedokázal dostatečně zachytit skutečné fungování politických systémů. Tím, že neoinstitucionalismus obohacuje již dané institucionální zakotvení jednotlivých kategorií politických systémů i o neformální aspekty a nepsané zvyklosti v politickým vztazích, umožňuje lépe porozumět jejich reálnému fungování, ale zároveň se nepřímou vydává cestou postupného vymezování se vůči tradičnímu institucionalismu. To je patrné především v posledních přibližně dvaceti letech, kdy došlo k rychlému nárůstu nově vzniklých demokracií ve středovýchodní Evropě, z nichž některé přijaly (ústavně i reálně) ne zcela obvyklé formy vlád. Také se zde projevil fakt, že v těchto zemích byl demokratický režim obnoven buď po několika desetiletích nedemokracie anebo vznikl přímo v zemi, jež do té doby neměla s demokracií zkušenost (či velmi malou) a politické elity se musely s novou situací poměrně rychle vyrovnat a nově uspořádat vztahy mezi politickými aktéry. Z toho důvodu se často v těchto zemích vytvářely neformální vztahy, jež např. nedisponovaly oporou v ústavním textu příp. byly s ním přímo v rozporu. Za daných okolností pak tradiční institucionalismus plně selhává, neboť dokáže posoudit pouze formální nastavení státu, které ale nemusí odpovídat realu a tím pádem tvoří zkreslené výsledky o tamějším politickém systému. Politickou situaci nově vzniklých demokracií tak dokáže přesněji postihnout neoinstitucionalismus, jenž je navíc také schopen zabývat se a rozlišovat mezi pozicemi jednotlivých prezidentů v systému.

Na druhou stranu je třeba upozornit, že i teorie neoinstitucionalismu má při aplikaci kategorií politických systémů své limity, které spočívají i v přihlížení ke shodě mezi institucionálním zakotvením zemí s obecně přijímanými definicemi jednotlivých kategorií politických systémů, jež byly často vytvořeny právě na základě tradičního institucionalismu. Neoinstitucionalismus je tedy sice schopen díky sledování i neformálních politických vztahů jasněji rozpoznat, o který politický systém se v daném státě ve skutečnosti jedná, ale institucionální zaměření aplikovaných definic ho může zmást. Především v případech výše uvedených nejednoznačně zařaditelných zemí mohou neformální aspekty poukazovat na jinou kategorii politických systémů, než poukazují ty formální. Vzhledem k tomu, že pro teorii neoinstitucionalismu je důležité postihnout skutečný stav věcí, stává se institucionální zaměření definic překážkou a do

budoucná je tedy pravděpodobné očekávat pokusy o nové definování jednotlivých kategorií politických systémů (především pak semiprezidentské formy vlády) s větším důrazem na neformální organizaci politických vztahů.

Samotný rozdíl mezi tradičním institucionalismem a neoinstitucionalismem pak spočívá v jejich pohledu na dělící linii mezi parlamentní a semiprezidentskou formou vlády. Zatímco pro tradiční institucionalismus je důležitá síla ústavního postavení prezidenta a zároveň zdroj, od kterého získává legitimitu k výkonu své funkce, představuje pro neoinstitucionalismus danou linii posouzení síly reálného postavení hlavy státu. Z hlediska tradičního institucionalismu se o parlamentní systém tedy jedná ve chvíli, kdy stát má nepřímo voleného prezidenta (nejčastěji parlamentem) disponujícího slabými ústavními pravomocemi. Za semiprezidentský je pak označen stát, ve kterém má hlava státu oddělenou legitimitu od zákonodárného tělesa a disponuje poměrně silnými ústavními pravomocemi. Z hlediska neoinstitucionalismu je pak důležitá především síla skutečné prezidentovi role v politice pro určení parlamentní nebo semiprezidentské formy vlády.

Z výše uvedeného je patrná rigidita tradičního institucionalismu, neboť striktní institucionální prvky definic nedokáží reagovat na výjimky z pravidel a potažmo v dnešních podmínkách na situaci nově vzniklých demokracií ve středovýchodní Evropě. V tomto bodě je pak zarážející, že tradiční institucionalismus si tak dlouhou dobu vystačil s pouhými třemi kategoriemi politických systémů, resp. pouze s parlamentarismem a semiprezidencialismem pro podmínky evropského prostoru. Neoinstitucionalismus naopak dokáže díky důrazu na neformální organizaci a vztahy flexibilně reagovat i na neobvykle ústavně zakotvené systémy a dokáže je na základě sledování reálného postavení prezidenta přiřadit k jedné ze dvou zkoumaných kategorií politických systémů.

Země s nastavenou formou vlády odpovídající parlamentarismu ale s přímo voleným prezidentem jsou dokladem výše naznačených skutečností. Tradiční institucionalismus nedokáže tyto státy na základě jejich institucionálních základů zařadit do některé z kategorií politických systémů, neboť přímo volenou hlavou státu neodpovídají parlamentní formě vlády a kvůli slabým ústavním pravomocím prezidenta je není možné zařadit ani k semiprezidencialismům. Neoinstitucionalismus avšak, odkloní-li se od institucionálních aspektů definic politických systémů, dokáže uvedené státy podle reálné pozice prezidenta v systému zařadit k některé ze dvou zkoumaných kategorií. Z těchto důvodů je vhodné se do budoucna zabývat problematikou, zda tradiční institucionalismus představuje dostatečný výchozí rámec pro zkoumání politických systémů, příp. zda nenastal čas uvažovat v rámci této teorie o vymezení další kategorie politických systémů.

LITERATURA

- Antoszewski, A. – Herbut, R. 2001. *Systemy polityczne współczesnego świata*. Gdańsk: Arche, 351 s. ISBN 8388445316.
- Bell, S. 2001. *Institutionalism: Old and New*. In: Summers, J. – Woodward, D. – Parkin, A. (ed.): *Government, Politics, Power and Policy in Australia*. Sydney: Longman.
- Drnovská, E. 2001. *Proměna postavení finského prezidenta od roku 1944 do současnosti – ústavní a reálné působení*. Brno: FSS MU, 49 s.
- Duverger, M. 1980. *A New Political System Model: Semi-Presidentialism*. *European Journal of Political Research*, roč. 8, č. 2, s. 165-187.
- Elgie, R. 1999. *Semi-presidentialism in Europe*. New York: Oxford University Press, 320 s. ISBN 0198293860.
- Gallagher, M. – Laver, M. – Mair, P. 2006. *Representative Government in Modern Europe. Institution, Parties, and Governments*. New York: The McGraw-Hill, 482 s. ISBN 007297706X.
- Hague, R. – Harrop, M. 2007. *Comparative Government and Politics*. New York: Palgrave Macmillan, 434 s. ISBN 0333716930.
- Hloušek, V. 2007. *Parlamentní a prezidentské demokracie*. In: Hloušek, V. – Kopeček, L. (ed.): *Demokracie*. Brno: MPÚ, s. 193-202.
- Hloušek, V. – Kopeček, L. – Šedo, J. 2011. *Politické systémy*. Brno: Barrister & Principal, 292 s. ISBN 9788087474235.
- Cheibub, J. A. 2007. *Presidentialism, Parliamentarism and Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press, 202 s. ISBN 9780521834674.
- Klokočka, V. 2006. *Ústavní systémy evropských států*. Praha: Linde, 423 s. ISBN 8072016067.
- Lecours, A. 2005. *New institutionalism: theory and analysis*. Toronto: University of Toronto Press, 363 s. ISBN 0802039006.
- Lowndes, V. 2002. *Institutionalism*. In: Marsh, D. – Stoker, G. (ed.): *Theories and Methods in Political Science*. New York: Palgrave Macmillan, s. 90-108.
- Metcalfová, L. K. 2000. *Measuring Presidential Power*. *Comparative Political Studies*, roč. 33, č. 5, s. 660-685.
- Perottino, M. 2005. *Francozský politický systém*. Praha: Slon, 335 s. ISBN 8086429482.
- Říchová, B. 2002. *Úvod do současné politologie*. Praha: Portál, 207 s. ISBN 8071786284.
- Sartori, G. 2001. *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha: Slon, 238 s. ISBN 808585094X.
- Shugart, M. S. – Carey, J. M. 1992. *Presidents and Assemblies. Constitutional Design and Electoral Dynamics*. Cambridge: Cambridge University Press, 316 s. ISBN 9780521419628.
- Verney, D. V. 2004. *Parliamentary Government and Presidential Government*. In: Lijphart, A.: *Parliamentary versus Presidential Government*. New York: Oxford University Press, s. 31-47.

*Mgr. Pavlína Šedová (1986, roz. Bršťáková). Absolvovala politologii na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity, studijní specializaci Demokrati-
zace a lidská práva (2011). V současnosti na této fakultě pokračuje v doktor-
ském studiu politologie, v rámci něhož se zabývá problematikou postavení pre-
zidentů ve středovýchodní Evropě. Je také odbornou pracovnící na Mezinárod-
ním politologickém ústavu v Brně, kde se podílí především na výzkumu pozice
prezidentů v politických systémech.*

Mgr. Pavlína Šedová
Mezinárodní politologický ústav
Katedra politologie FSS MU
Joštova 10
602 00 Brno
Česká republika
e-mail: brstakovap@mail.muni.cz